

De Republiek der Zeven Verenigde Nederlanden (Nederland): Hoe een land in de 16^e eeuw zonder koning zat.

Het is 1588. De Republiek der Zeven Verenigde Nederlanden wordt officieel opgericht, bestaande uit de gewesten (de voorlopers van de huidige provincies) Friesland, Stad en Ommelanden (Groningen), Overijssel, Gelre (Gelderland), Utrecht, Holland en Drenthe.

Deze gewesten kwamen in opstand tegen Filips II, die het gebied had geërfd van zijn vader Karel V. Deze gewesten besloten samen een republiek te vormen. In die tijd was dat een uitzonderlijk fenomeen: een land in Europa zonder koning of andere heerser van adel was vrijwel ongekend.

Maar hoe kwam deze republiek precies tot stand? Welke rol speelden Filips II en Karel V in dit verhaal? En waarom trokken zoveel mensen uit andere delen van Europa juist naar de Republiek?

Op die vragen — en meer — gaan we in dit artikel dieper in.

Vlag Republiek der Zeven Verenigde Nederlanden, ook wel bekend als de Staten vlag. Bron: Wikipedia.org

Het ontstaan van de Republiek

In 1581 zetten de Staten-Generaal Filips II af als landheer van de Nederlanden. Dit gebeurde via de Plakkaat van Verlatinghe, waarin werd vastgelegd dat een vorst die zijn volk onderdrukt, zijn recht om te regeren verliest.

De belangrijkste reden voor deze beslissing was de manier waarop Filips II zijn rijk bestuurde — zeker in vergelijking met zijn vader, Karel V.

Filips II erfde een enorm rijk van zijn vader, bestaande uit onder andere Spanje, de Nederlanden, Napels, Sicilië en Milaan, evenals de Spaanse koloniën in de Nieuwe Wereld (zoals Santo Domingo) en de Filipijnen.

Karel V stond bekend als een heerser die betrokken was bij de gebieden die hij bestuurde. Zo regeerde hij zijn rijk grotendeels vanuit Brussel, sprak hij meerdere talen — waaronder Frans, Nederlands, Italiaans en Spaans — en bezocht hij de Nederlanden regelmatig.

Daarnaast hield Karel V rekening met de lokale gebruiken en privileges van de Nederlandse gewesten. Hij zag dat deze gewesten hun eigen wetten en tradities hadden, en probeerde die niet volledig te onderdrukken. Op gebieden zoals belastingen en religie liet hij de Nederlanden dan ook relatief veel vrijheid.

Karel V. Bron: canonvannederland.nl

Zijn zoon Filips II was totaal anders. Hij had weinig binding met de Nederlanden, sprak de taal niet en kwam er vrijwel nooit. In plaats daarvan stuurde hij vertegenwoordigers naar Brussel om het gebied te besturen, zoals Margaretha van Parma en de beruchte Hertog van Alva.

Filips II streefde naar een sterk gecentraliseerd rijk, waarin overal dezelfde regels golden. De Nederlandse gewesten verloren daardoor hun traditionele privileges en mochten steeds minder hun eigen beleid bepalen. Vooral in de rijkere, noordelijke gewesten leidde dit tot grote onvrede.

Deze spanningen vormden uiteindelijk de basis voor de opstand tegen Filips II. In 1581 werd hij officieel afgezet als landsheer, waarna de gewesten op zoek gingen naar een nieuwe vorst. Toen deze zoektocht na jaren nog niets had opgeleverd, werd in 1588 een opvallende en ongekennde beslissing genomen: de Nederlanden riepen zichzelf uit tot een republiek.

De Republiek der Zeven Verenigde Nederlanden was daarmee een van de eerste staten in Europa zonder koning — een uniek experiment dat de loop van de geschiedenis zou veranderen.

Filips II. Bron: wikipedia.org

Rooms-Katholiek vs Protestant

De Republiek der Zeven Verenigde Nederlanden deed er alles aan om Filips II tegen te werken — ook op religieus gebied. Nadat Maarten Luther de misstanden binnen de katholieke kerk had bekritiseerd met zijn stellingen, ontstond het protestantisme.

In de Republiek kreeg het protestantisme een dominante positie. Dit maakte het land aantrekkelijk voor mensen die zich niet veilig voelden in streng katholieke gebieden in Europa. Zij konden naar de Republiek vluchten en daar relatief vrij hun geloof uitoefenen.

Een belangrijk onderdeel van de verspreiding van het protestantisme waren de zogeheten hagenpreken. Dit waren illegale openluchtdiensten waarin het nieuwe geloof werd gepredikt. Vaak vonden deze bijeenkomsten plaats onder bescherming van lokale edellieden.

De steun van de adel had echter niet alleen religieuze redenen, maar vooral politieke en economische. Onder zowel Karel V als Filips II werden hoge belastingen geheven om oorlogen te financieren. Daarnaast zorgde de centralisatiepolitiek van Filips II ervoor dat de adel macht en privileges verloor binnen hun eigen gebieden.

Door het protestantisme te steunen, verzette de adel zich dus indirect tegen het Spaanse gezag en probeerde zij haar eigen invloed en rechten te behouden.

De hagenpreek van Utrecht. Bron: verhaalvanutrecht.nl

Dit religieuze conflict bereikte een hoogtepunt tijdens de Beeldenstorm in 1566, tientallen jaren vóór de oprichting van de Republiek. Protestantenv trokken katholieke kerken binnen en vernielden beelden en andere religieuze objecten. In hun ogen had de kerk te veel rijkdom, macht en pracht vergaard, iets wat haaks stond op hun geloofsovertuiging.

Voor Filips II, een overtuigd katholiek, was dit onacceptabel. Hij reageerde woedend. Zijn halfzus Margaretha van Parma, die op dat moment landvoogdes was, had volgens hem onvoldoende ingegrepen. Nadat zij het Smeekschrift der Edelen had ontvangen, verminderde zij de vervolging van protestanten, wat volgens Filips juist ruimte gaf aan verdere onrust en opstand.

Als reactie stuurde Filips II de Hertog van Alva naar de Nederlanden. In Brussel nam hij het bestuur over, en hij trad hard op tegen de protestanten, die hij als ketters beschouwde. Onder zijn bewind werden duizenden mensen vervolgd, gevangengezet of geëxecuteerd.

Ketterverbranding in de Nederlanden. Bron:

Geschiedenisvandaag.nu

Multiculturele Republiek

De kettervervolgingen vormden een van de belangrijkste aanleidingen voor de Tachtigjarige Oorlog, het langdurige conflict tussen de Spanjaarden en de Nederlandse gewesten. In deze periode werden ook de Verenigde Oostindische Compagnie (VOC) en de West-Indische Compagnie (WIC) opgericht, wat de economische macht van de Republiek enorm versterkte.

In 1648 kwam er een einde aan de oorlog met de Vrede van Münster. Hiermee werd de Republiek der Zeven Verenigde Nederlanden officieel erkend als onafhankelijk land. Belangrijk om te benadrukken is dat deze republiek geen koning had, maar bestuurd werd door regenten en de Staten-Generaal.

De Republiek kreeg de reputatie van een relatief vrij land. Mensen konden er — in vergelijking met veel andere Europese landen — hun geloof vrijer uitoefenen en

economisch kansen grijpen. Toch gold deze vrijheid niet volledig voor iedereen: niet-protestanten werden vaak gezien als tweederangsburgers.

Juist die relatieve vrijheid trok veel mensen aan. Zo vluchtten de Franse calvinisten, de Hugenoten, naar de Republiek om te ontsnappen aan vervolging onder Lodewijk XIV.

Steden zoals Amsterdam groeiden uit tot wereldsteden en belangrijke handelscentra, ook wel bekend als stapelmarkten. Door deze combinatie van religieuze tolerantie, handel en ondernemerschap ontwikkelde de Republiek zich tot een economische grootmacht.

Deze bloeiperiode zou later bekend komen te staan als de Gouden Eeuw.

Stapelmarkt Amsterdam.

Bron: Historiek.net

Conclusie

Het was in die tijd uitzonderlijk om geen koning of vorst aan de macht te hebben. Toch ontdekten de Nederlanden dat dit geen vereiste was om succesvol te zijn. Sterker nog, het ontbreken van een absolute heerser gaf de gewesten juist ruimte om hun eigen koers te bepalen.

De Nederlanden waren altijd al gebieden geweest met een sterke drang naar zelfstandigheid. Karel V hield hier grotendeels rekening mee, waardoor er relatief weinig onrust ontstond. Maar toen Filips II deze tradities negeerde en zijn rijk

volledig wilde centraliseren, vormde dat de aanleiding voor de opstand van de zeven gewesten.

Na de Beeldenstorm en de snelle verspreiding van het protestantisme escaleerde het conflict. Wat volgde was de Tachtigjarige Oorlog — een langdurige strijd die uiteindelijk in het voordeel van de Nederlanden werd beslist. Met de Vrede van Münster werd de Republiek der Zeven Verenigde Nederlanden officieel erkend als onafhankelijk land.

Hoewel Nederland tegenwoordig weer een monarchie is, doet dat niets af aan hoe bijzonder de Republiek was. Het land trok internationale aandacht en diende als inspiratie voor andere staten in Europa. Het bewees dat een land zonder koning of vorst niet alleen kon bestaan, maar zelfs kon uitgroeien tot een van de machtigste en welvarendste staten van zijn tijd.

En misschien is dat wel de grootste erfenis van de Republiek: het idee dat macht niet per se van bovenaf hoeft te komen, maar ook kan ontstaan vanuit samenwerking en gedeelde belangen.

Er waren uiteraard meerdere Republieken in Europa maar geen een zo succesvol als de Republiek der Zeven Verenigde Nederlanden (kleine spoiler voor een toekomstig artikel over San Marino)

Ben je nieuwsgierig geworden na dit artikel of wil je meer van dit soort unieke verhalen lezen? Neem dan een kijkje bij mijn andere artikelen op de site www.achterdewereldkaart.com

